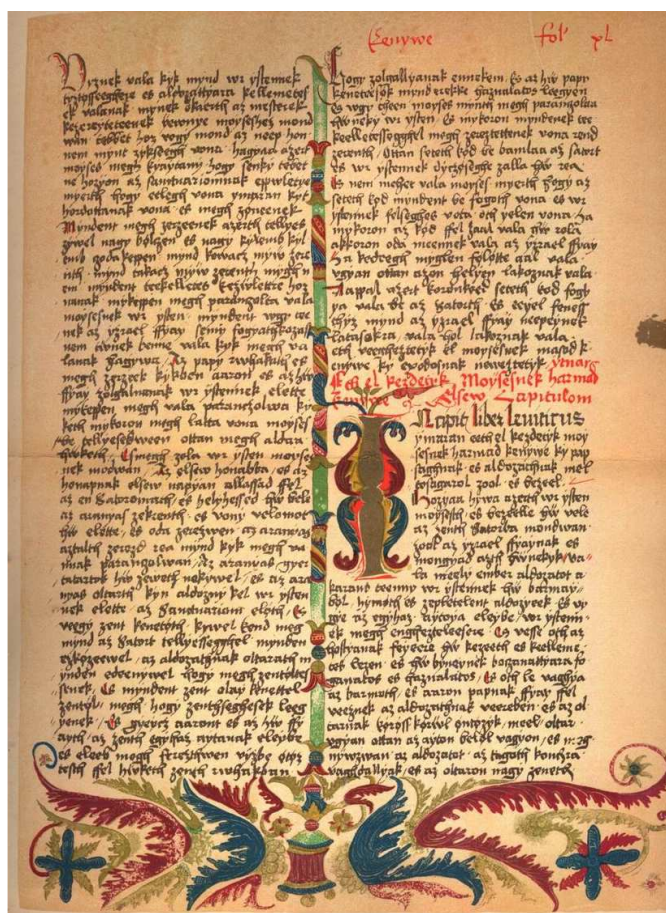

A rendezvény támogatója: TÁMOP–4.2.2/B–10/1–2010–0014
(Tehetségtámogatás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem kilenc tudományágában)

FILOLÓGIA ÉS IRODALOM

KÁRPÁT-MEDENCEI IRODALMI MA- ÉS PHD-HALLGATÓK KONFERENCIÁJA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola

2013. szeptember 4–5.
Piliscsabai Campus

Szeptember 4. szerda
(Stephaneum, Pázmány terem)

• 9.30–9.40: *Megnyitó, szakmai köszöntő*
Dr. BOTOS MÁTÉ, a PPKE BTK dékánja

1. szekció

Elnök: Dr. MADAS EDIT egyetemi tanár
(Országos Széchényi Könyvtár, osztályvezető
– PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola)

• 9.40–10.00

HORVÁTH CSABA PÉTER (PPKE BTK): *Vallomások a papi hivatásról és a katolikus egyház korabeli állapotának leírása Telegdi Miklós prédikációiban*

Telegdi Miklós címzetes pécsi püspök és esztergomi apostoli kormányzó (adminisztrátor) prédikációit az irodalomtudomány eddig vagy a kora újkorban etalonnak számító Pázmány Péter-i szentbeszéddel, vagy a híres hitvitapartner, Bornemisza Péter csallóköz–mátyusföldi protestáns szuperintendens prédikációival összefüggésben vizsgálta. Telegdi három kötetnyi posztillás könyvei azonban mindenképpen megérdemlik az önmagukban való tanulmányozást is. A prédikációk több vizsgálható aspektusa közül két dologra szeretnék rávilágítani: a prédikációszerző főpap szenvedélyes vallomásaira a papi (és püspöki) hivatásról, annak megannyi kegyelmére és hányattásaira; valamint arra, hogy kortársai közül elsőként nagyon sokat beszél a katolikus klérus kicsapongásairól, az egyházi fegyelem semmibe vételéről. (Szerinte a nép egyházában és a papokban való csalatkozása lehet többek között az oka a sok áttérésnek.) Mindezt nem a protestáns szerzők (különösen Bornemisza) dörgedelmes hangján írja le, hanem a keresztyéni tanítás alapján, melynek elsődleges aspektusa a bűnbánat és a vigasztalás. Magyarországon a tridenti zsinat határozatainak kihirdetésére és életbe léptetésére a 17. század elején került csak sor, de ez nem jelenti azt, hogy az itthoniak nem értesültek az aktuális fejleményekről. (Draskovich György volt a magyar küldöttség vezetője.) Telegdi minél hamarabb el akarta kezdeni a hitújítást a zsinati határozatok szellemében, különös tekintettel az egyházfegyelmi, a papi utánpótlásnevelési és szentségi kérdésekre. Telegdi egész munkásságát (nyomda- és iskolaalapítás, a szeminárium kezdeti időszakában a rektorság elvállalása, irodalmi tevékenysége stb.) áthatja a missziós evangéliumi parancsolat; ő és kortársai (Monoszlóy András, Péchy Lukács és többek) teremtették meg az alapjait a katolikus reform következő nemzedéke törekvéseinek, hogy Magyarország újra Mária Országa legyen.

• 10.00–10.05: vita

• 10.05–10.25

HAJTMAN KORNÉL (Bél Mátyás Egyetem, Besztercebánya): *Pázmány Péter prédikációinak szlovák fordítása*

Az előadás egy a Szlovák Nemzeti Könyvtárban talált kéziratot kíván bemutatni, amely Pázmány Péter prédikációit tartalmazza. A fordító ismeretlen, a címlapon csupán egy monogram olvasható. A szöveg keletkezésének dátuma sincs feltüntetve, feltételezhetőleg az 1700-as évek végén íródott. A fordító nem az összes beszédet ültette át szlovák nyelvre, csupán az ádvent első

vasárnapijától Szent István protomártír ünnepéig tartó szövegeket (ez összesen 11 szöveg). Az előadás célja, hogy bemutassa a szerző munkamódszerét, s hogy rávilágítson arra, hogy nem csupán fordításról van szó, hanem kompilációról is. A fordító ugyanis nemcsak lefordította a szövegeket, hanem lerövidítette azokat, ugyanis az esetek nagy részében egy beszédből kettőt állított össze.

• 10.25–10.30: vita

• 10.30–10.50

BALLA LÓRÁNT (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár): *Csete István és Gyalogi János mint a kora újkori jezsuita szisztematikus történelmi-liturgiai-filozófiai prédikációs irodalom képviselői*

Kutatásaim középpontjában két, a 17–18. század fordulóján élő jezsuita prédikátor, Csete István (1648–1718) és Gyalogi János (1686–1761) prédikációi állnak. Disszertációm alapja az eddig elveszettnek hitt Csete-prédikációkból megtalált hét kötet. Csete latin kézírataiból (1611 beszéd) Gyalogi összeválogatott és kiadott nyomtatásban két kötetet (156 beszéd): egy latin nyelvűt (1750–1751) és egy magyar fordítást (1754). Napjainkig a kéziratok hiányában keveset foglalkoztak a két szerzővel. Knapp Éva, Lukácsy Sándor és Gábor Csilla vetettek fel vizsgálendő kérdéseket Csete kézírataival és Gyalogi kiadói, alkotói munkamódszerével kapcsolatban. PhD-dolgozatom gerincét az „erdélyi magyar Cicero” kéziratok prédikációinak részletes bemutatása, feldolgozása, elemzése és a kiadványokkal való összehasonlítása fogja alkotni. Hipotézisem az, hogy Csete és Gyalogi két külön prédikációs szerző, ami a kéziratok segítségével leleplezhető, a szövegek és írójuk szétválasztható. Előadásom a magyar szentekről szóló beszédek témáira, motívumaira, mentalitásaira összpontosít, de a vallási identitásban fontos szerepet játszó Mária-kultusz következtében a Nagyboldogasszony-beszédeket sem hagyja ki a vizsgálatból. A magyar szentek kultusza, a Patrona Hungariae, a Regnum Marianum, az Athleta Christi retorikája, a Szentkoronatan, a jezsuiták neolatin történelmi epikája a katolikus identitástudatot erősítették meg a kora újkorban. Azt vizsgálom, hogy hogyan jelennek meg az identitás formái, a nemzetsors toposzai Cseténél és Gyaloginál, mit használnak fel, hogyan alakítják és írják át kortársaikat, milyen kapcsolatba állítják azokat koruknak történelmi eseményeivel – továbbá körvonalazni kívánom az aktuális történelmi eseményekre reflektáló Csete és Gyalogi történelemszemléletét is. Mivel a felfedezett kéziratok legtöbbje Erdély területén íródott, szeretném összegyűjteni a beszédek regionális (erdélyi) vonatkozásait, majd bemutatni a regionális identitás motívumait és meghatározni a regionális nemzet- és hazafogalmat, regionális nemzet- és történelemszemléletet.

• 10.50–10.55: vita

Szünet
(10.55 – 11.15)

2. szekció

Elnök: Dr. POJJÁKNÉ VÁSÁRHELYI JUDIT egyetemi tanár

(Országos Széchényi Könyvtár, osztályvezető
– PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola)

- 11.15–11.35

BOGDAN ADAMCZYK (PPKE BTK): *Kelemen Didák és pártfogói levelek tükrében*

Kutatásaim során arra törekszem, amit Kerényi Károly módszertani figyelmeztetésére utalva feladatomná tettem: „A filológus fő feladata – itt csak általában emlékeztessünk rá – akár csupán a szövegekkel, akár egyszersmind egy szövegekben teljesen soha ki nem meríthető szellemi szövevényvel vagy egy történeti emlékek által is kifejezett mitológémmával áll is szemben: az interpretacio marad. Az interpretátor azonban, minél jobban interpretál, annál inkább szerv is, mint befogadó és mint továbbadó egyaránt: nem csupán tudatosan, de öntudatlanul is reagál és funkcionál. Egész lénye és léte, struktúrája és saját élményei az interpretációból kikapcsolhatatlan tényezőt képeznek. Kikapcsolni ezt a tényezőt nem lehet, de teljes fénybe állítani igen. Ahol a legbecsületesebb tudományos törekvések eredményeit ennyire a kutató személye határozza meg, aki tudatos megfigyelő és egyúttal öntudatlanul funkcionáló szerv, ott nem szabad és nem is lehet személytelenséget színlelni, sem a személyest eltitkolni.” (KERÉNYI Károly, THOMAS MANN, *Beszélgetések levelekben*. Ford. DOROMBY Károly, stb., Bp., Gondolat, 1989, 44–45.) Kutató elődeim P. Kelemen Didák személyiségét levelezésének vizsgálata alapján formálták meg. Elődeim eredményeit a magam kutatói szempontja szerint rendeztem. A módszer szellemében rendeztem át a P. Kelemen Didák halálát követően felgyűlt adatokat, a levelezéséből személyiség-képletére levonható következtetéseket. Fő szempontként azt a törekvést szeretném egvalósítani, amelyik Isten szolgálója Kelemen Didák egyházi kanonizálásához vezethet. E cél követése során szembesültem azzal a hálózattal, amely P. Kelemen Didákot levelezése tanúsága szerint kora hazai történelmét meghatározó személyiségeivel kötötte össze. Így párhuzamos portrékat alakítottam: segítőknek, *sziponzorainak* portréját kellett megrajzolnom ahhoz, hogy világossá váljék: P. Kelemen Didák maga milyen befolyást gyakorolhatott éppen az ő ténykedését meghatározó történelmi személyiségekre. Magyarország visszanépesedését és rekatolizációját a kihalás és a járványok sújtotta világban úgy szolgálhatta, hogy ennek életszerű adathalmazát továbbította az ország sorsára befolyást gyakorló hatalmasságoknak; és ennek hatására az ő segítségüket kiharcolhatta a felvázolt veszélyek kivédésére. Kelemen Didák személyiségét mint egy közvetítőt, médiumot formáltam meg, aki egyrészt tudatosította a veszélyeket, másrészt a veszélyek feloldására hangolta a *sziponzorálási* lehetőséggel bíró „munkatársait”. „Az életszentség hírében” állott már életében. Hangsúlyozom, hogy ez az „életszentség” látszatát megalapozó tevékenység egy olyan szuggesztív személyiség megnyilvánulásaként jelenhetett meg a kortársak szemében, aki a pusztulásban élők számára a vigasztalás és segélyezés forrását jelenítette meg; másrészt a gazdagsággal és döntéshozattal rendelkezők számára a változtatás elősegítésében való tevőleges részvétel kikényszerítését szuggesztálta.

- 11.35–11.40: vita

- 11.40–12.00

DÓBÉK ÁGNES (PPKE BTK): *Kéziratok és nyomtatványok Barkóczy Ferenc tiszteletére*

Előadásomban Barkóczy Ferenc egri püspök, majd esztergomi érsek reprezentációjának kellemi közül az irodalmi alkotásokat, az ünnepi köszöntő verseket, beszédeket, színjátékokat mutatom be. Egri püspökségének évtől, 1745-től kezdve egészen haláláig, 1765-ig igen sok művet

címezték neki, amelyek különböző ünnepi alkalmakkor, beiktatási ünnepeken, körútjai és az oktatási intézményekben tett látogatásai alkalmával hangzottak el. A Barkóczyval foglalkozó szakirodalom már közölt ezek közül néhányat, azonban az alkalmi költemények, beszédek számbavételével és bemutatásával még adós maradt. Csak azok az alkotások váltak ismertté az utókor számára, amelyeknek szerzője már egyéb munkájával elismerésre tett szert. Az általam készített katalógusban Barkóczy Ferenc reprezentációs irodalmát, orációkat, köszöntő verseket, ajánlásokat, előadásokat, színjátékokat gyűjtöttem össze a Petrik-bibliográfiából és az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár és Prímási Levéltár azonos vonatkozású anyagából. A Pertik-bibliográfiában található adatok közül azokat ellenőriztem, amelyeket az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteménye őriz, a fennmaradt, különböző könyvtárakban és levéltárakban található Barkóczy-anyag további kutatási feladatot jelent. Egy előadás keretein belül nincs lehetőség arra, hogy mindegyik, a katalógusban megtalálható és fellelt művet bemutassam, így azoknak az alkalmi műveknek a részletesebb bemutatására szorítkozom, amelyek valamilyen oknál fogva – a szerzőt, vagy tartalmi illetve külső formát tekintve – különösen fontosak voltak a püspök, majd az érsek reprezentációjának szempontjából, és a szakirodalom sem mutatta be őket részletesen. A művek bemutatásával párhuzamosan rekonstruálom azokat az ünnepi alkalmakat, és – amennyiben lehetséges – azoknak részvevőit, amelyeken ezek a művek elhangzottak. A katalógus alapján – időrendben, ezen belül az ünnepi alkalmak szerint – követem végig Barkóczy reprezentációját püspöki beiktatásától egészen haláláig.

- 12.00–12.05: vita

- 12.05–12.25

JUHÁSZ SZANDRA (PPKE BTK): *Héber nyelvű bejegyzések a XVI–XVIII. századi album amicorumokban*

Előadásomban a XVI–XVIII. századi magyarországi peregrinusok héber nyelvű bejegyzéseit elemzem. Mindezt egy kutatómunka előzte meg, amely során az Inscriptiones Alborum Amicorum Kutatócsoport adatbázisa alapján, illetve autopszia útján összegyűjtöttem az eddig ismert hungarica albumok héber nyelvű bejegyzéseit. Mivel katolikus albumokban nem találtam héber inscriptiót, így az összegyűjtött 437 albumbejegyzés csak protestáns tulajdonosokhoz, illetve bejegyzőkhöz köthető. Ezeknek a személyeknek az élettörténetét végignézve kiválasztottam, kik azok, akik valóban foglalkoztak a héber nyelvvel, hányan voltak esetleg héber nyelvtanárok. Az összesített adatok alapján, habár hosszútávon nem lettek sokan a tulajdonosok közül hebraisták, kiderült, hogy az egyetemi képzésben résztvevők elég magas szintű nyelvtanulásban részesültek, és a bejegyzések nagy száma miatt egyértelművé vált, hogy a héber nyelv egyfajta divatnak is örvendett a protestánsok körében. Azon túl, hogy munkámmal a hazai hebraisztika tudománytörténetéhez egy eddig ismeretlen adalékot szeretnék szolgáltatni, a felfejtett külföldi kapcsolatok megvilágítják a peregrináció működését és hatásait hazánk művelődéstörténetére. Az is kiderül, mik voltak a legkedveltebb idézetek, kik jegyezték be héberül az emlékkönyvekbe, illetve mely egyetemeken és milyen arányban fordulnak elő ezek az idézetek. A kutatás eredményei felhasználhatóak egy-egy peregrinus élettörténetének vizsgálatakor, de a kora újkori magyar-külföldi kapcsolatok vizsgálatához is hasznos információkat nyújthatnak.

- 12.25–12.30: vita

Ebédészünet
(12.30 – 13.30)

3. szekció

Elnök: Dr. EGYED EMESE egyetemi tanár

(Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár
– Magyar Irodalomtudományi Tanszék)

- 13.30–13.50

KAPOSI KRISZTINA (ELTE BTK): *A névtelen szerző Comico-tragoediájának filológiai és textológiai kérdései*

Előadásomban a 17. század talán legnépszerűbb dramatikus alkotásával, a *Névtelen Comico-Tragoediával* foglalkozom. E négy felvonásból álló, „rész szerint víg, rész szerint szomorú história” több szempontból is kiemelt filológiai-textológiai figyelmet érdemel. A szakirodalom talán legtöbbet tárgyalt kérdései közé a mű attribúciója tartozik; ám nem csupán a feltételezett szerző személye és annak felekezeti kötődése (protestáns vagy katolikus) eldöntetlen, de a mű pontos keletkezési ideje sem ismert – csupán hozzávetőleges adatok állnak a rendelkezésünkre. Hasonlóképp további kutatásokat igényel a szöveg forrásainak és irodalmi párhuzamainak a feltérképezése is. Előadásommal elsősorban ez utóbbi kérdéskörhöz, vagyis a *Comico-Tragoedia* irodalmi kontextusának feltárásához szeretnék hozzájárulni. A mű általános értelemben vett filológiai és textológiai problémáinak áttekintése után legfőképp azt vizsgálom, hogy a *Névtelen szerző* alkotásának mely művek lehettek a forrásai, illetőleg irodalmi előzményei. Noha az eddigi szakirodalomban találunk erre irányuló törekvéseket, meglepő módon egyetlen tanulmány sem említi a mű párhuzamainak sorában a szintén az 1600-as években keletkezett unitárius Fiátfalvi György *Pokolbeli látomását*, illetve annak „prózai variánsát”, a *Szétsi Jánosnak mutatott rettenetes dolog* című inferno-leírást. Véleményem szerint e két mű azonban több szállal is kapcsolódik a *Comico-Tragoedia* pokolábrázolásához, s a Gazdag pokolbeli büntetései leírásához feltételezhetően modellként is szolgált. Ehhez hasonlóan a *Comico-Tragoedia* és a *Tintinnabulum Tripudiantium* c. verses *ars moriendi* kapcsolatáról sem találunk kimerítő elemzést az eddigi szakirodalomban. E forrásokként vagy legalábbis irodalmi párhuzamokként bizonyosan megjelölhető alkotásoknak a vizsgálata több szempontból is fontos: egyrészt lényeges adalékokat szolgáltat a *Comico-Tragoedia* túlvilágképének pontosabb leírásához, másrészt közelebb vihet a szöveg még tisztázatlan filológiai-textológiai kérdéseinek megoldásához is.

- 13.50–13.55: vita

- 13.55–14.15

PÉTER ZOLTÁN (PPKE BTK): *Varjas János levelei Péczeli Józsefhez*

Péczeli József levelezésének kiadásra előkészítése során foglalkoztam Varjas János hozzá írt leveleivel. Varjas János korának neves tudósegénisége volt: elsősorban mint a keleti nyelvek tanára és a zsidó antikvitások szakértője szerzett magának hírnevet. A Debreceni Református Kollégiumban tanult, majd egy hosszabb külföldi tanulmányút után egy rövid ideig a Kecskeméti Kollégium oktatója lett, azután harminc éven át működött a Debreceni Kollégium tanáraként. Péczelivel való kapcsolatának és életrajzának rövid ismertetése után térek rá a levélszövegek ismertetésére. A levelek tanúsága szerint Varjas élénk érdeklődést mutatott a botanika iránt. Hosszasan értekezik bennük a nyárfa szaporítási módjáról, a nyárfa nedv jótékony hatásáról, illetve azt is megtudjuk belőlük, hogy a külföldön tartózkodó Péczelinek gondosan válogatott dinnyemagokat küldött. Emellett nyelvészeti kérdésekről is ír, pontosabban arról, hogy a grammatika szakszókincsének magyarosítását (didaktikai megfontolásból) nem tartja célravezetőnek. De megje-

lennek a levelekben a fiziko-teológiai eszméi is, a természettudományok és a korszerű természettudományos kutatási módszer iránti érdeklődése, s arról is tudósítanak bennünket a levélszövegek, hogy mutatványt küldött vejének Szilágyi Sámuel *Henriás*-fordításából. Katekéta tanárként Varjas legnagyobb problémája a *Heidelbergi Káté* szövegének hiánya volt. Miután nem engedélyezték a *Káté* teljes szövegének kiadását és a bázeli kiadások példányai is elfogytak, komoly gondot okozott a tanítók munkájában, hogy nem állt rendelkezésükre újabb kiadás a *Káté* szövegéből. Varjas értekezik a katolikusokra nézve sértő 80. kérdésről és a rá adott válaszról is, a gyerekek katekizálásának fontosságáról, a pozsonyi megcsonkított *Káté* kiadásával kapcsolatos bizonytalanságokról (használják-e a *Káté* cenzúrázott szövegét az oktatásban, vagy sem, hiszen rendeletben megtiltották annak használatát, ugyanakkor csak ez állt rendelkezésre). Úgy gondolom, hogy a levelek vizsgálatával árnyaltabb képet kaphatunk a debreceni professzor munkásságáról, mindennapjairól. Előadásomban az időkeretek miatt két szempontból ismertetem a szövegeket, de a közeljövőben szeretném feldolgozni a tizenöt levélszöveget a maga teljességében.

- 14.15–14.20: vita

- 14.20–14.40

BALOG EDIT OTILIA (Debreceni Egyetem): *Az önkonstruálás, a(z ön)reprezentáció és a költőnévé válás alakzatai Fábíán Julianna és Gvadányi József levelezésében*

Dolgozatomban a 18. század végének, a 19. század elejének sajátos részterületével, a női alkotók szerepével, irodalmi szerepvállalásával foglalkozom. Teszem ezt egyikük, Fábíán Julianna [1765(?) - 1833] személyén és leginkább egyetlen nyomtatásban megjelent művén keresztül. Ez a kiadvány (*Verses levelezés, a' mellyet folytatott Gróf Gvadányi József Magyar Lovas Generális Nemes Fábíán Juliannával [...], mellybe több nyájás dolgok mellett, Királyi Komárom Városába történt siralmos Föld-indulás is le-íratott...*, Pozsony, 1798.) egy episztolakötet, melyben Fábíán és Gvadányi József verses leveleit olvashatjuk. Az író nő alakját esettanulmányként értelmezve foglalkoztat, hogy mit árul el a levelezés Fábíán Juliannáról mint személyről, mit árul el ő önmagáról, és hogyan viszonyul ehhez Gvadányi. A textushoz szoros szövegolvasással közelítve kísérlem meg leírni, hogyan megy végbe az önkonstruálás, az önkonstruálás nyelvi folyamata. Ennek hozadékaként foglalkoztat, hogy az episztolákban alkalmazott nyelvi alakzatok hogyan referálnak a „tényleges” életkörülményekkel, hogyan viszonyulnak a rendelkezésünkre álló (életrajzi) adatokhoz. Az eredményekről elmondható, hogy az ismert biográfiai adatok fellelhetőek a levelezésben, továbbá hogy a Szinnyei József által írt rövid életrajz valószínűleg nagy mértékben támaszkodott a tárgyalt kötetre. Előadásom második részében arra keresem a választ, mi jelentette/jelenthette az (író) nők számára a motivációs bázist. Miért vált számukra, illetve kifejezetten Fábíán számára, fontossá a színrelépés az irodalom formálódó színpadán? Ezen kívül kérdésként merül fel, hogy vajon hogyan ment/mehetett végbe a költőné „létrejötte”, azaz hogyan járult hozzá ehhez a folyamathoz Gvadányi alakja. Interpretálásom során arra jutottam, Fábíánt motiválhatta Molnár Borbála, a vágy nevének fennmaradására. Gvadányi végig biztatja őt, fellép a kritizálókkal szemben. Végül a kutatás folytatásáról szólnék.

- 14.40–14.45: vita

Szünet
(14.45 – 15.05)

4. szekció

Elnök: Dr. THIMÁR ATTILA egyetemi docens
(PPKE BTK – Magyar Irodalomtudományi Tanszék)

• 15.05–15.25

JARÁBIK-LANG ANNA (PPKE BTK): *Kisfaludy Károly a halott vőlegény tematikus csoportba sorolható balladáinak retorikai, tematikai sajátosságai*

Elemző-értekező jellegű előadásom témájaként a reformkori műballadák közül egy a népköltészetben és a népies műköltészetben is ismert szerelmi témát feldolgozó balladatípust, a halott vőlegény motívumot választottam. Ennek sajátosságait, a reformkorban tudatosan vagy tudattalanul felismert eszköztárát és határait mutatom be Kisfaludy Károly azonos tematikába sorolható művei által. Kutatásom két legfőbb kérdése, hogy az általa írt műballadák mennyiben feleltethetők meg motívumaikban, formájukban és témájukban a korban ismert Bürger-féle *Lenore*-nak, illetve, hogy hogyan fogadta általában Kisfaludy népies műkölteményeit a korabeli, illetve a későbbi tudományos kritika. Célkitűzésem, hogy a dolgozatban megvalósuló átfogó recepcióismertetés és alapos szövegvizsgálat révén felhívjam a figyelmet Kisfaludy Károlynak, a reformkor óta irodalomszervezői és drámaírói munkássága által méltán elismert szerzőnek ezekre a talán kevésbé közismert alkotásaira, és kimutassak bennük egy a legutóbbi idők tanulmányaiban felvetett olvasati lehetőséget, mely szerint ezekben a balladákban a paródia tudatos alkalmazása figyelhető meg – illetve, hogy ezeknek a műveknek olyan sajátosságaira hívjam fel a figyelmet, mellyel eddig keveset foglalkozott a tudományos kritika. Kísérletem módszerei újdonsága, hogy a szövegfolklorisztika eszközeivel közelítem meg a műköltészeti balladákat, elvégzem azok motívum-, szüzsé- és formavizsgálatát, illetve az elemzés során megpróbálom a népköltészetben ismert balladatípusokkal társítani őket. Munkám így elsősorban nem a szerzőre koncentrálok, hanem magára a szövegre és az abban fellelhető mesterséges formák és fordulatok mellett a tudatos vagy tudattalan népi motívumra és szüzsére, illetve Kerényi felvetését továbbgondolva bemutatom azok parodisztikussá nagyítását, kifordítását.

• 15.25–15.30: vita

• 15.30–15.50

KOLLÁR ZSUZSANNA (ELTE BTK): *Találkozási pontok. Ifjabb gróf Teleki József dráma-bírálatai a Tudományos Gyűjteményben*

A 19. század első évtizedeinek kibontakozó recenziótípusa, a dráma-bírálat, egy meglehetősen perifériára szorult szelete a magyar drámatörténetnek. Pedig csak a *Tudományos Gyűjteményben* több mint egy tucat drámakritika lelhető fel. A század eleji irodalmi nyilvánosság meghatározó műfaja, a kritika nem csupán ráirányította az ekkoriban kialakulófélben lévő közfigyelmet a formálódó drámai hagyományra, de befolyásolhatta is e hagyomány alakulását, miközben német esztétikák drámakoncepcióját ismerteti meg az 1810–1820-as évek szélesebb értelemben vett olvasóközönségével. A kritika mint műfaj tehát egyfajta csatornaként működött az ilyen gondolatok továbbítására – ily módon lépnek párbeszédbe egymással drámák és metaszövegek. Előadásomban két Teleki-recenzió alapján jellemzem a későbbi MTA elnök dramaturgiai nézeteit, tragikumkoncepcióját, igyekszem rámutatni a mellőzött műfaj jellemző vonásaira, arra, milyen viszonyrendszerben képzelte el Teleki a drámai szöveg és a színi előadás viszonyát, hogyan érvényesít európai

olvasási hagyományokat kritikáiban. Ezek a kritikák a *Tudományos Gyűjtemény*ben való egyszeri megjelenésük miatt ma már nehezen elérhetőek, holott még a bírált alkotások recepciótörténete szempontjából sem elhanyagolandók. Jogos-e ezen szövegek átértékelése, feltárása? Erre a kérdésre azt felelem, igen. Hogy miért – erre szeretnék választ adni előadásomban.

• 15.50–15.55: vita

• 15.55–16.15

FARKAS DANIELLA (SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM): *Mit köszönhet az orvostörténet a sajtóirodalomnak? „Koch Róbert” és a tuberkulózis gyógyítása az 1880-as és 1890-es évek magyar lapirodalmának tükrében*

1890 novembere és 1891 májusa közt történeti jelentőségű időszakát élte a magyar sajtó, amely az orvostudomány vívmányaira még soha nem reagált olyan aktívan, mint Robert Koch, német orvos, bakteriológus tuberkulin nevű oltóanyagának hírére, amely a nagy tekintélyű orvos közleménye szerint képes gyógyítani a korszak legfélelmetesebb, gyógyíthatatlan betegségét, a tuberkulózist, s annak legelterjedtebb válfaját, a tüdővészt. A tárgyalt időszakban a politikai, közművelődési- és élclapok az orvosi szaksajtóval folyamatos párbeszédet folytattak, aminek hatására a laikus újságolvasó közönség mindennapjai részévé vált az orvostudomány aktuális állásának nyomon követése. 1890 novemberétől a magyar sajtó csaknem minden szegmense kitüntetett figyelemmel kezelte Dr. Koch munkásságát és oltóanyagát, a tuberkulin felhasználását a tuberkulózisgyógyászatban. Német nyelvterületen az oltóanyag körüli vitákat és eseményeket összefoglaló jelleggel gyakran *der Tuberkulin-Skandal*ként, azaz tuberkulinbotrányként emlegetik.

• 16.15–16.20: vita

• 16.20 – 18.00:

IDEGENVEZETÉS ÉS SÉTA A PILISCSABAI CAMPUSON

Vacsora
(18.00 – 19.00)

Szeptember 5. csütörtök

(Stephaneum, Pázmány terem)

5. szekció

Elnök: Dr. TARJÁNYI ESZTER egyetemi docens

(PPKE BTK – Magyar Irodalomtudományi Tanszék)

- 10.00–10.20

HÍZ ÁGNES (PPKE BTK): *Ignotus pályakezdése (1890-91-es évek) a Hétben megjelent írások tükrében*

Előadásomban Ignotus pályakezdésével foglalkozom A Hét című folyóiratban megjelent versei és egyéb műveinek tükrében. A téma feldolgozása során a korábbi szakirodalmakkal összevetve próbálom az adott korszak jelentőségét más megvilágításba helyezni, és az esetleges pontatlanságokra felhívni a figyelmet. Verseit megnézve, azoknak későbbi szövegváltozatait összehasonlítva rálátást kaphatunk Ignotus írói magatartásáról, gyakran jelentkező önvizsgálatáról. Ez a korszak szép példákkal szolgál mind a költő, mind a szépíró Ignotus munkásságára. Gyakori névváltásai és szerzői magatartása izgalmas adalékul szolgálhatnak Ignotus korai alkotói korszakához.

- 10.20–10.25: vita

- 10.25–10.45

KISS TÍMEA (Selye János Egyetem, Révkomárom): *Funkcionális alakzatvizsgálat Ady Endre költészetében*

Előadásomban Ady költészetének kiválasztott szakaszában a retorikai-stilisztikai alakzatok rendszerét elemzem. Azt kívánom bemutatni, hogy az alakzatok szerepének vizsgálatával hogyan lehet újraolvasni (értelmezni) az Ady-versek szövegét. Munkámmal szeretnék segítséget nyújtani az alakzatok költői szövegekben betöltött funkciójának felismeréséhez, valamint ezek tanításához is az iskolai szövegelemzésekben. A költő életművében kiemelt szerepük van az alakzatoknak mint jelentésképző és szövegszervező nyelvi elemeknek. A retorikai-stilisztikai alakzatok szerepének és működésének vizsgálata azért lehet célravezető Ady költői szövegeinek vizsgálatában, mert az alakzatokat létrehozó műveletek használatában és alkalmazásában Adynak úttörő szerepe volt saját korában. Ma azonban tanulmányok egész sora szól arról, hogy Ady alakzatai kiüresedett formák. Mivel ez nagyon általános ítélet, szeretném árnyalni, pontosítani a recepciókban kialakult Ady-képet, illetve ahol az Ady-szövegek maguk indokolttá teszik, ellentmondani a korábbi véleményeknek is azzal, hogy elemzem az alakzatok funkcióját Ady néhány kötetének verseiben. Azt is szeretném bemutatni, hogy az alakzatok hogyan jelennek meg az Ady-versek angol, szlovák és olasz fordításaiban. Munkámmal szeretnék segítséget nyújtani az alakzatok fordításszövegekben betöltött funkciójának felismeréséhez, valamint ezek tanításához is a magyar irodalom- és angolórákon történő szövegelemzésekben. Azt vizsgálom meg, hogy a fordításokban megjelennek-e, és ha igen, milyen funkciót töltenek be ezek az alakzatok, főképpen az ismétlések, továbbá, hogy a műfordító stílusa hogyan hat az eredeti mű szövegvariánsának stílusára, s az általam vizsgált alakzatokat és funkciójukat ez milyen mértékben befolyásolja.

- 10.45–10.50: vita

- 10.50–11.10

HORVÁTH RÉKA (PPKE BTK): *Babits írásai az Ady-kultuszról. Egy fejezet a Babits-esszéik, tanulmányok, kritikák (1920-1923) kritikai kiadásából*

Előadásom gerincét két Babits Mihály által írt tanulmány adja. Az egyik az 1919-ben megjelent *Tanulmány Adyról* című írása, amelyet Ady Endre halála után, az ekkor egyre nagyobb méreteket öltő Ady-kultuszra és Földessy Gyula első Adyról szóló tanulmányára, az *Ady Endre: Tanulmány és ismertetés* címűre reagálva írt meg. A másik pedig az 1923-as *Petőfi* című tanulmánya, amelyet Petőfi Sándor születésének századik évfordulóján megrendezett centenáriumi ünnepek hatására alkotott. Mindkét tanulmány szövegének az Országos Széchényi Könyvtárban található kéziratát megvizsgálva készítettem el a Babits-írások szinoptikus változatát. Az átírás folyamán a kéziratokban meglévő betoldások, áthúzások alapján követtem nyomon a tanulmányok megszületését, a tapasztaltakat pedig hasznosítottam és beépítettem a tanulmányok elemzésébe, értelmezésébe. Az előadásomban taglalt korszakban lezajló történelmi és irodalmi folyamatok bemutatása mellett kiemelten foglalkozom ezek Babits életére és munkásságára való hatásával, és Babits ekkor betöltött irodalmi vezérszerepével.

- 11.10–11.15: vita

- 11.15–11.35

DÉRI ESZTER (PPKE BTK): *Pygmalion – Gulácsy Lajos nőideálja portréi és írásai tükrében*

Gulácsy Lajos portréin és írásaiban újra és újra megjelennek azok a nőalakok, akiknek verbális és vizuális megjelenésének párhuzamos olvasata kirajzolja Gulácsy mindig áhított Galateáját. Előadásomban irodalmi és képzőművészeti párhuzamok segítségével azokat az 1903–1906 közötti női portrékat szeretném megközelíteni, amelyeket a szakirodalom elsősorban a preraffaeliták hatásához kapcsol, de amelyek formanyelvükkel, festői megoldásukkal valójában egy egyéni Gulácsy-világot teremtenek. A festő szépirodalmi munkáiban és elméleti írásaiban körvonalazódó ösztönző törekvés a dolgozat legfontosabb kiindulópontját jelenti. Azonban emellett, hogy Gulácsy Lajos írásaival igyekszünk összevetni képei figuráit, szeretnénk figyelembe venni azoknak a művészeknek a hatását is, akik vagy közvetlenül, személyesen, vagy írásaikon keresztül hathattak belső világára. A kiválasztott portrék elemzéséhez elsősorban Juhász Gyula ideálját és Ruskin egyes elképzeléseit választottuk párhuzamként. Az érintetlen nőről alkotott ideának a művész két *Salome*-ábrázolása válik ellenpólusává. Ezek a képek részben kapcsolódnak, részben elkülönülnek a századforduló alkotásain megjelenő *femme fatale*-től, mindenképpen rokonuk azonban a Gulácsy által nagyra tartott Oscar Wilde azonos nevű hősnőjének. A dolgozat kísérlet arra, hogy Gulácsy Lajos néhány irodalmi és képzőművészeti alkotásának motívumvizsgálatán keresztül megközelítsem világképének egy-egy apró részletét, az idealizált nőt, a reneszánszot idéző platóni szerelemkép rendjét, ennek a rendnek a felborulását, és a művészet-szerelem-transzcendens hármasának összefonódását, lényegi azonosságát.

- 11.35 –11.40: vita

Ebédészünet
(11.40 – 12.40)

6. szekció

Elnök: **Dr. habil. BERTHA ZOLTÁN** egyetemi docens

(Károli Gáspár Református Egyetem BTK
– Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet)

- 12.40–13.00

TOMPA ZSÓFIA (PPKE BTK): *Papírra vetett magány. Lehetséges új olvasatok Tompa László költészetében – a költő kéziratos hagyatéka alapján*

A székelyudvarhelyi Tompa Lászlót (1883–1964) Áprily Lajos és Reményik Sándor mellett a *helikoninak* vagy *transzszilvanistának* nevezett triász harmadik tagjaként tartják számon. A ma már csupán néhány emblematikus verséről ismert, az irodalmi emlékezetből szinte teljesen kihullott költő életében kilenc önálló kötettel jelentkezett, szerkesztője volt a *Székely Közélet* c. lapnak, melynek *Irodalomtörténeti naptár* c. rovatában kritikáival ismertette kora erdélyi magyar irodalmának alkotásait. Tompa költőként és műfordítóként is rendszeresen publikált, állandó meghívottja volt a marosvécsi helikoni találkozónak, levelezésének több mint kétezer tételt tartalmazó, jelentős részben kiadatlan kéziratos hagyatéka pedig arról ad bizonyosságot, hogy korának számos jelentős irodalmi személyiségével ápolt kapcsolatot. A határainkon túlra szakadt erdélyi magyar líra történetét vizsgáló kutatások Tompa Lászlóban mindenekelőtt az erdélyi magyarság és a székelység helytállásának költőjét vagy (a transzszilvanista poétikai jellemzőkhöz hűen) az erdélyi táj verssé teremtőjét látják. Németh László szavait idézve: Tompa lírája „belesulykolódott ebbe a tájba”, „költészete az erdélyi, a székely sors és magatartás verssé válása”. Természetesen valóban ezek a Tompa-líra legszembevetőbb vonásai, ám a vizsgálódás horizontján eddig kívül eső versek világa, valamint a feltárás alatt álló kéziratos hagyatéknál árnyaltabb költői portrét sejtet. Kutatásom háromirányú. Egyrészt fontosnak tartom, hogy a Tompa-versekkel (és általában véve a korszak erdélyi magyar lírájával) ne csupán mint egy adott kor emblematikus alkotásaival foglalkozzunk (azokat elsősorban tartalmi mondanivalójuk alapján értékelve), hanem fedezzük fel a szövegek örömet, poétikai izgalmát. Másrészt szeretném felmutatni a Tompa-líra kevésbé vagy egyáltalán nem ismert verseinek gazdagságát (biblikus és mitikus világát, népköltészeti motívumait, szerelmi poézisét), valamint lírájának sokszálú transztextuális kapcsolódását más költői életművekhez. A harmadik út pedig a szorosabban vett filológiáé és textológiáé: a kéziratos hagyatéknak vizsgálata és a vizsgálat eredményeinek beépítése a költői életmű elemzésébe és (újra)értelmezésébe, ha fő vonásaiban nem is változtatja meg az eddig kialakult képet, jelentősen árnyalhatja és újabb színekkel gazdagíthatja azt, betekintést nyújtva a költő szellemi alkotóműhelyébe, kortársaival való kapcsolatába – s így talán az egész korszakhoz és a teljes irodalomtörténethez is értékes adalékokkal szolgálhat. Előadásomban ebből a munkából szeretnék ízelítőt adni.

- 13.00–13.05: vita

- 13.05–13.25

KURCZ ÁDÁM ISTVÁN (PPKE BTK): *Temetők (és más heterotópiák) Gion Nándor Szenttamásán*

Gion Nándor, vajdasági magyar író, szerkesztő, színházigazgató a soknemzetiségű Szenttamáson született 1941-ben, és Szegeden hunyt el 2002-ben. Írói életművében, azaz számos regényében és elbeszélésében szülőfalujának, illetve tágabb pátriájának hétköznapi történéseit írja meg, gyakran semmi időbeli távolságot nem tartva az eseményektől, hanem „azon melegében” szólva a történekről. Írásaiban gyakran az ott élő népek, különösen a magyarság húsba vágó, egzisztenciá-

lis kérdéseit feszegeti. Gion írói horizontja nemcsak Szenttamás környékéig terjed. Felöleli a Délvidék (Vajdaság) összes magyarlakta területét, majd pedig – kitekintések erejéig – többek között Belgrád, a dalmát tengerpart, valamint a montenegrói hegyek is epikus művei helyszíneivé válnak. Gion Magyarországra települése után írói látóköre majd az anyaországig is elér. Pályája utolsó évtizedében Budapest forgalmas utcái is ugyanolyan természetes színhelyei lesznek műveinek, mint voltak a bácskai soknemzetiségű falvak, ám ekkor sem vész el a délvidéki magyar látószög: az író művei Pesten is vajdaságiak maradnak, mind az otthonról hozott tematika, mind a szereplők ábrázolása (és részben személye), mind pedig a sajátos vajdasági látásmód tekintetében. Véleményem szerint az az írói módszer, amelyet Gion elemzői a művek alkotásmódjában „dúsított realizmusnak” neveznek, s amelynek mások „tündéri” avagy „mágikus” oldalát emelik ki, részben szintén a vajdasági közegnek köszönheti létrejöttét, illetve az író írásművészetében való kifejlődését. A nemzetiségi együttélés, illetve a földrajzi vagy a társadalmi mobilitás számos határterületet eredményez a művek szereplőinek azonosságtudatával kapcsolatban. A műveket olvasva számos esetben lehetünk tanúi annak, hogy miként jönnek létre kevert identitású személyek, családok, illetve nagyobb közösségek. A művek szereplői sokszor tagadják meg korábbi identitásukat nemzetiségi vagy politikai konfrontáció elkerülése okán, vagy épp ellenkezőleg: visszatérnek régi (már-már elfeledett) önazonosságukhoz, az írásokban sokszor jellegzetesen irracionális vagy annak tűnő módon akár olyan helyzetekben is, amikor ez életveszélyes is lehet a számukra. Konferencia-előadásomban a Gion műveiben kitüntetett szerepet játszó temetőknek mint helyszíneknek az egyéni és a közösségi identitás alakulásában betöltött szerepét vizsgálom kultúratudományos szempontból.

- 13.25–13.30: vita

- 13.30–13.50

MÉRY János (Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra – PPKE BTK): *Jankovics Marcell, Pozsony gyermeke*

Konferencia-előadásomban Jankovics Marcell doktor életútjával foglalkozom, megemlítem benne életének főbb állomásait, megpróbálom megismertetni a hallgatósággal a pozsonyi ügyvédet, a pozsonyi polgárt, aki a trianoni döntés után szeretett városában maradt, és mint a pozsonyi magyar családok mentora Felvidék-szerte elhangzott beszédeivel, egy tiltakzó nyilatkozat megfogalmazásával, számos cikkével és regényével próbálta tartani a lelket a Trianon súlytotta Felvidék lakosaiban. Munkám célja, hogy újra felhívjam a figyelmet Jankovics Doktorra, és két fő művére, a *Húsztendő Pozsonyban*-ra és az *Egy század legendáira*.

- 13.50–13.55: vita

Szünet
(13.55–14.15)

7. szekció

Elnök: Dr. habil. HORVÁTH KORNÉLIA egyetemi docens

(PPKE BTK – Magyar Irodalomtudományi Tanszék)

• 14.15–14.35

PINTÉR VIKTÓRIA (Pannon Egyetem, Veszprém): *Az önmeghaladás kényszere. Tanúság, ikon, aszkézis Pilinszky János költészetében*

Előadásom célja, hogy az aposztrophé alakzatán keresztül egy olyan retorikai-ontológiai hármasság pozícionáltságát mutasson meg a Pilinszky-lírában, amely a *tanúság*, az *ikon* valamint az *aszkézis* és *eksztázis* fogalmkörein keresztül lefedi az egész életművet, olyan problematikák köré szervezve így előadásomat, mint a tárgyiasság beszédmódját létrehívó én-felszámoló törekvések: kezdve az önmegszólítás alakzatának vizsgálatával a korai versszövegekben, eljutva egészen az *aszkézis extázisaként* meghatározott öntudatlan beszédartikuláció ént kivető aktusáig. A teremtményi helyzetből beszélő lírai én vállalt tanú-státusza átformálja a teremtő művész fogalmát, s az eredendő és igaz megelőzöttség közvetítő szerepébe utalja magát. A közvetítés központi helyzetét nemcsak a tanúként érett poéta mutatja, hanem az ikonná formált versszövegek is, melyek transzgresszivitása alapvető fontosságúvá lesz ebben a lírában. Így válik Pilinszky költészetének meghatározó és kikerülhetetlen ars poéticájává az *engagement immobile*, az a költő által önreflexív módon mozdulatlan elkötelezettségként definiált és vállalt versnyelvi magatartás, amely a versek középpontjába a hit abszurditásáig eljuttató *paradoxonokat* állítja. Előadásomban igyekszem tehát olyan fogalmakat megtenni az értelmezés irányadóinak, amelyek felől az egész Pilinszky-életmű befogadhatóvá válik.

• 14.35–14.40: vita

• 14.40–15.00

GUNDA-SZABÓ DÓRA (PPKE BTK): *Metafilológia és irodalom (Adalékok és kérdések az Ottlik-hagyaték olvasásához)*

Mivel valószínűleg az Ottlik-életmű egy lehetséges kritikai kiadására vagy az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található hagyaték nagyobb terjedelmű nyilvánossá tételére még sokat kell várnunk, előadásom – azon túl, hogy a kézirattári anyag tanulmányozásának elengedhetetlenségét kívánja hangsúlyozni – az Ottlik-hagyatékkal való foglalkozás során talált érdekességeket és az esetleges filológia-elméleti kérdéseket kívánja, ha kezdetlegesen is, de felvázolni – bemutatva egy-két példán és kísérleten, hogy miért is lehet fontos az irodalomelméleti kérdések és koncepciók mellé/mögé egy lehetséges *filológiai bázis* felállítása. Mit tartalmaz a hagyaték? Miért lehetett problémás a *Továbbélők* kiadása? Hogyan néznek ki valójában a *Buda* kéziratos példányai vagy más, ismert Ottlik-szöveg eredetije vagy vázlata? Egyáltalán miért lehetnek érdekesek filológiailag nehezen besorolható minőségű dokumentumok? Persze, ezek az információk és kérdések jobbára csak Ottlik-rajongóknak érdekesek, az irodalomároknak akkor válnak azzá, ha irodalomelméletileg is jelentéssé alakulnak. Mindenesetre előadásom utolsó témájaként olyan nem filológiai szempontokat kíván kiemelni az életműből, amelyek arra irányítják a figyelmet, hogy maguk az Ottlik-szövegek is több szempontból *megmutatják*, hogy egy esetleges textológiai vagy metafilológiai olvasatra is nyitottak.

• 15.00–15.05: vita

• 15.05–15.15: *Zárszó*

SZELESTEI NAGY LÁSZLÓ egyetemi tanár

(PPKE BTK – Magyar Irodalomtudományi Tanszék)

Pázmány Péter szobra az Ambrosianumban

Scientia et fidelitate

SZÉCHENYI TERV

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A rendezvény támogatója: TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0014
(Tehetségtámogatás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem kilenc tudományágában)

A programfüzetet összeállította
Tompa Zsófia

Új Széchenyi Terv

Tehetségtámogatás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem kilenc tudományágában

TÁMOP-4.2.2./B.10/1-2010-0014

Magyarország megújul.

A projekt az Európai Unió támogatásával valósul meg.